Bestuurlijke reactie op Onderzoek naar het gebruik van geautomatiseerde risicoselectie-instrumenten door overheidsorganisaties

Februari 2026

Het gebruik van geautomatiseerde risicoselectie-instrumenten is essentieel voor publieke dienstverleners. Toepassing vraagt tegelijkertijd om zorgvuldigheid. Het NPD heeft daarom onderzoek laten doen naar het gebruik van geautomatiseerde selectie-instrumenten door publieke dienstverleners. Dit in samenwerking met en met financiering vanuit BZK. De vijf door de AP geformuleerde waarborgen vormen daarbij het vertrekpunt. Het onderzoek is uitgevoerd door onderzoeksbureau Pro Facto in samenwerking met Hooghiemstra & Partners.

Hierbij leest u de bestuurlijke reactie op dit onderzoek. De kern van de reactie is:

- Het NPD onderschrijft de conclusies en aanbevelingen uit het rapport. Het NPD acht het zinvol om vanuit de bredere context wat nadere duiding te geven.

- Het NPD onderschrijft het belang van de vijf waarborgen en weegt mee dat zorgvuldigheid voor snelheid gaat. Tijd is nodig om de vijf waarborgen transparant en uitlegbaar te implementeren. Anders gezegd: we weten in grote lijnen ***wat*** er moet gebeuren, ***hoe*** dat het beste kan is nog onderwerp van gesprek. Het gaat immers vaak om nieuwe en complexe technieken, zoals algoritmen.

- Effectieve en efficiënte publieke dienstverlening kan niet zonder geautomatiseerde selectie-instrumenten.

- Het NPD bepleit dat een gezamenlijke, overheidsbrede aanpak een cruciale voorwaarde is voor het in kaart brengen van vraagstukken en het formuleren en implementeren van oplossingen. In dit proces vormen kennisdeling en kennisopbouw de katalysator. Deze aanpak vraagt om prioritering, fasering en een duidelijke en uitlegbare verdeling van rollen en verantwoordelijkheden met toereikende capaciteit.

- Het NPD pleit ervoor de bestaande normering en regelgeving als uitgangspunt te hanteren, in elk geval voorlopig. Hierbij zijn immers nog veel – ook voor risicoselectie-instrumenten – te beantwoorden vragen voor de uitvoeringspraktijk. Aanvullende normering of regelgeving die daarop vooruitloopt kan de inzet van geautomatiseerde selectie-instrumenten nog ingewikkelder of onuitvoerbaar maken.

Geautomatiseerde selectietechnieken binnen de publieke dienstverlening

De aanleiding voor het onderzoek is een behoefte aan inzicht in de inzet van geautomatiseerde risicoselectie-instrumenten. Overheidsdienstverlening in Nederland is over het algemeen efficiënt en snel. Geautomatiseerde risicoselectie-instrumenten hebben daarin een belangrijke rol. Publieke dienstverleners hebben daarom belang bij een transparante en uitlegbare werkwijze die bijdraagt aan (herstel van) vertrouwen in (het handelen van) de overheid.

Onderzoek naar gebruik van geautomatiseerde risico-selectietechnieken

In de Kamerbrief van 3 december 2024 'reactie advies AP inzake geautomatiseerde selectietechnieken' is aangekondigd dat er een start gemaakt wordt met het analyseren van casuïstiek met betrekking tot de inzet van geautomatiseerde selectie instrumenten. En met het inzichtelijk maken in hoeverre daarbij tegemoetgekomen wordt aan de vijf waarborgen.

Inzichten uit het onderzoek

De eerste beelden uit het onderzoek geven geen blijk van een indicatie dat er binnen de publieke dienstverlening sprake is van volledig geautomatiseerde besluiten op basis van profilering, hetgeen niet is toegestaan op grond van artikel 22 AVG. Daarbij tekenen de onderzoekers aan dat een deel van de geïnterviewde publieke dienstverleners tijdens het onderzoek nog aan het inventariseren was welke instrumenten zij eigenlijk gebruiken en soms worstelt met de vraag wanneer iets een geautomatiseerd risicoselectie-instrument is.

De vraag òf, en in hoeverre, publieke dienstverleners al tegemoetkomen aan de waarborgen uit het AP-advies levert een divers beeld op. Het voorkómen van discriminatoire verwerkingen vraagt aandacht. Publieke dienstverleners zijn zich bewust van de risico's. Er is sprake van een wisselend beeld rond de vraag of organisaties periodiek onderzoek doen naar risico op discriminatie. Daarbij spelen vraagstukken rondom de statische validatie, effectiviteit etc. Ook het kenbaar maken aan betrokkene van het gebruik van geautomatiseerde risicoselectie is een worsteling.

Een belangrijk deel van de geïnterviewde publieke dienstverleners ziet geen verband tussen de inzet van een geautomatiseerd risicoselectie-instrument voor de prioritering van de inzet van menskracht en de uiteindelijke beoordeling van een aanvraag/aangifte/etc. De risicoselectie leidt er volgens hen niet toe dat een behandelaar op een andere wijze met de inhoud van het dossier omgaat. Ook blijkt niet uit de interviews dat de uitkomsten van risicoselectie automatisch worden bewaard of worden verstrekt aan derden. Dat sluit overigens niet uit dat er toch gevallen zijn waarin risicoselecties andere aanmerkelijke gevolgen voor betrokkene(n) hebben, want het onderzoek is niet representatief.

Graag verwijzen we ook naar de onderzoeksrapportage waarin wordt stilgestaan bij alle vijf waarborgen.

Reactie NPD op de onderzoeksresultaten

Het NPD herkent de eerste beelden en hecht aan een gezamenlijke kennisontwikkelings- en operationaliseringsslag. Het rapport kan de zorgen die vanuit de Kamer en maatschappij worden geuit, over de inzet van geautomatiseerde selectieinstrumenten op het moment dat die zich nog niet volledig tot de waarborgen verhouden, niet geheel wegnemen. Hoewel de zorgen legitiem zijn is het tegelijkertijd ook een feit dat deze instrumenten veelal noodzakelijk zijn voor effectieve en burgergerichte publieke dienstverlening. Het stopzetten van de inzet van deze instrumenten vormt dan ook een risico voor de continuering hiervan. Tegelijkertijd wordt het belang van de waarborgen die de AP formuleert erkend. Burgers en ondernemers hebben recht op een verantwoorde en zorgvuldige inzet van geautomatiseerde selectie-instrumenten.

En het NPD herkent de worsteling bij publieke dienstverleners om aan de waarborgen tegemoet te komen. Zo stelt het op gedegen wijze onderzoeken en ondervangen van het risico op discriminatoire verwerkingen publieke dienstverleners voor uitdagingen: hoe kan aan deze waarborg – met behulp van de wetenschap – op effectieve en efficiënte wijze invulling worden gegeven? Een belangrijk voorliggend vraagstuk dat aan deze worsteling ten grondslag lijkt te liggen is de vraag in hoeverre de AVG op dit moment voldoende grondslag biedt voor de verwerking van bijzondere persoonsgegevens bij discriminatieonderzoek. Dat vraagstuk is op dit moment niet uitgekristalliseerd.

Ook de transparantiewaarborg is op veel verschillende manieren in te vullen: van een verwijzing naar het privacy-statement tot gedetailleerde uitleg over de werking van het selectie-instrument in de context van een individueel besluit. De vraag is ook hier hoe dat het beste kan. De uitleg moet begrijpelijk zijn voor de betrokkene, maar de consequenties voor de uitvoerbaarheid verdienen ook aandacht. Die kunnen groot zijn.

Kennisontwikkeling en operationalisering is nodig om aan de waarborgen tegemoet te kunnen komen

De voorbeelden laten zien dat het ingewikkeld is om tot een goede en uniforme invulling van de waarborgen te komen. Er is een operationaliseringsslag nodig, waarbij er voldoende aandacht moet zijn voor de uitvoerbaarheid. Ook moet er binnen de kaders (waaronder de waarborgen) handelingsruimte zijn om in elke situatie een goede belangenafweging te kunnen blijven maken.

Het NPD onderschrijft *wat* er moet gebeuren, maar heeft tijd nodig om het *hoe* uit te werken. Kennisdeling en kennisopbouw moet helpen om vanuit de vraagstukken gezamenlijk te werken aan oplossingsrichtingen. Het betreft ingewikkelde materie waarbij aan de hand van best practices van elkaar geleerd kan worden.

Graag verkennen we, samen met politiek en beleid, wat de volgende stappen zijn in deze opgave, en hoe we die stappen in gezamenlijkheid kunnen oppakken.